

во закликав до змін у становищі національного музичного мистецтва другої половини XIX ст.

Література:

1. Архімович Л. Українська класична опера. К.: Музична Україна, 1957. 256 с.
2. Изваріна О. Гоголь і українська опера (М. Лисенко та П. Сокальський). Донецьк: ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2003. 216 с.
3. Каришева Т. Петро Сокальський. К.: Музична Україна, 1978. 176 с.

УДК 78.071.2(477)

Мирослава КОТОРОВИЧ
(Київ, Україна)

**ТВОРЧИЙ ПОРТРЕТ БОГОДАРА КОТОРОВИЧА
У МУЗИЧНИХ ТВОРАХ-ПРИСВЯТАХ**

Видатний український скрипаль, педагог, диригент, творчий діяч Богодар Которович (1941-2009) був особистістю, яка своїм талантом, діяльністю, власними унікальними ідеями збагачувала і безперечно надавала розвитку нашій культурі. Богодар Которович був людиною різнобічно обдарованою, він проявляв себе в багатьох напрямках і тому не дивно, що його ім'я продовжує жити, а його особистість відображається в різноманітних мистецьких проектах, в індивідуальних музичних присвятах.

Переглядаючи архівні записи, що були зроблені за життя Богодара Которовича, і де він грав або диригував, можна миттєво відчутти сильний цілеспрямований посыл, що несе музичну думку яскравими емоційними образами. Як розповідав сам Богодар Антонович, чи не єдиним, хто мав на нього, як на слухача, особливий магічний вплив, був Святослав Ріхтер і додавав, що він відчував цей вплив навіть під час прослуховування його записів. Власні записи Богодара Которовича випромінюють подібну ж живу хвилю, яка на тонкому інтуїтивному рівні активі-

зує розум і почуття сучасного слухача – навіть тоді, коли земне життя видатного українського скрипаля згасло.

Богодар Которович за життя не надавав належного збереженню власних здобутків, він не писав наукових статей, мемуарів, досить мало давав інтерв'ю і не контролював архів власних записів. Ми спостерігаємо навіть дефіцит символічних матеріальних спогадів про музиканта. Варто додати, що тенденцію до незначної уваги українців щодо написання мемуарів (як видатних діячів, так і пересічних громадян) відмічав ще на початку ХХ сторіччя історик Іван Кревецький, котрий наголошував, що, зокрема, хроніки і спогади є джерелами навіть більш важливими для історика, ніж матеріальні остатки, бо це «мертві цеглини», тоді як писані передання – свідоцтва живих людей [1; 2; 3]. Сьогодні, проекти присвячені пам'яті Богодара Которовича, стають пріоритетним джерелом дослідження його особистості, а відтак, образ митця набуває значення у творчих свідченнях сучасників і прийдешніх поколінь.

До музичних творів, на створення яких вплинула особистість Богодара Которовича, належать: «Коммос» для скрипки соло (липень, 2009) Олега Безбородька, два хори на літургійні тексти в пам'ять про Богодара Которовича (липень, 2009) Валентина Сильвестрова і його ж мініатюра «...присвята Богодару Которовичу» з циклу «Три миттєвих вальси» для скрипки і фортепіано, тв. 278 (серпень, 2011), авторська версія «Метти» для скрипки і гітари Вікторії Польової до програми VoGoDar (липень, 2020). На нотах «Шалених коломийок», створених Кирилом Стеценком у 2016 році, червоним по-чорному написаний текст: «Моєму дорогому вчителеві Богодару Антоновичу Которовичу присвячую! 7.10.21». Отже, ці п'єси для скрипки соло також сміливо можна долучити до тих, які присвячені Богодару Которовичу.

О. Безбородько «Коммос». Як зазначає композитор, у творі зашифровано код імені – В, G, D, (Богодар), який в звуках означає В, G і D – мінорний тризвук. Ці ж звуки закладені в фіналі твору – але в зворотньому напрямку, дзеркальному відображенні. Після того, як твір був написаний, композитор шукав відповідну назву: «Ті, що одразу спадали на думку – елегія, епі-

тафія, томбо, присвята, – мені не подобались, тому що не відповідали в повній мірі змісту і емоційному наповненню. Коли дізнався, що існував такий жанр, як коммос, (грецькою *κόμμος* – дослівно означає «биття себе в груди, оплакуючи померлих»). Жанр давньогрецької трагедії – скорботна пісня, яка виконувалась разом хором та героями) зрозумів, що це воно саме», згадує Олег Безбородько. І обраний жанр твору, і особисте проживання його композитором пронизують цю мініатюру емоційними сенсами. Репліки «від автора» просочені невимовним сумом через невідворотну втрату.

Як зазначає українська мистецтвознавиця Алла Мельник: «у п'єсі присутній лірико-психологічний аспект, оскільки програмний задум орієнтує на особу того, кому присвячено твір. Богодар Которович – наш сучасник, блискучий скрипаль, витончений музикант. Філософський аспект полягає в поступовому осмисленні факту втрати близької людини, власному несприйнятті цієї події» [4].

В перших трьох мініорних піццікато В- G- D закодовано не лише ім'я BoGoDaг, але й та піднесенність та легкість, про які згадував Богодар Антонович, називаючи, наприклад, Моцарта «небесним», і грав він його саме так, «небесно». Практично тими ж словами описує Алла Мельник враження від п'єси: «спрямованість вгору фактично всіх музичних інтонацій мініатюри у певній мірі характеризує піднесену й водночас глибоку натуру відомого скрипаля» [4].

У п'єсі наявний ще один образ, з одного боку універсальний, символічний для всіх скрипалів, з іншого – глибоко біографічний для героя твору. Алла Мельник відмічає, що фактурна цитата першого капрису Н. Паганіні для скрипки соло, яка з'являється символічно у такті 24, натякаючи на його цикл з 24 каприсів, викликає асоціацію із творчістю великого маестро і є не випадковою у контексті спогаду про життя та виконавську діяльність Богодара Которовича. Цікаво, що фактична прем'єра твору відбулась не в концертному залі. Українська науковиця і скрипалька Наталя Мамалига (Миронова) досліджувала у своїй дисертації українську скрипкову музику і вперше презентувала

твір О. Безбородька на науковій конференції у Польщі, в листопаді 2009 році.

Твір взяли до свого репертуару чудові скрипалі і він абсолютно заслужено отримав визнання у слухачів. «Коммос» звучав на різних континентах, приніс перемогу за найкраще виконання твору українського композитора на Всеукраїнському конкурсі скрипалів у Києві. Проте, одне з його виконань вартувало би висвітлити окремо.

В 2015 році Орест Смовж отримав першу премію на конкурсі скрипалів ім. Вронського у Варшаві (конкурс вирізняється тим, що кандидати мають виконувати програму виключно для скрипки соло). Під час гала-концерту, на біс, Орест виконав «Коммос». В своїй передмові він нагадав публіці, що Богодар Которович неодноразово був членом журі цього конкурсу і присвятив йому своє надзвичайно пронизливе виконання.

В. Сильвестров «..... Б. Которовичу». Новина про смерть Богодара Которовича застала Валентина Васильовича Сильвестрова в період його роботи над творами для хору «Київ». Валентину Васильовичу притаманно дуже правдиве і безпосереднє відчуття життя, яке миттєво відчутно в творчості, тому, два хори з тої роботи були написані під враженням від звістки в пам'ять про знаменитого скрипаля.

Що стосується «Трьох миттєвих вальсів», то створені вони були в Будинку творчості композиторів у м. Ворзель влітку 2011 року і склалися, відповідно, з трьох частин: I «..... посвята М. Которович», II «..... Н. Кметь», III «..... Б. Которовичу». Існує також версія цього твору для скрипки і арфи, яку, з творчого благословення автора, зробила арфістка Наталія Кметь. Вперше в цьому складі вальси були зіграні 24 січня 2012 року на сцені Колонного залу Національної філармонії України.

В. Польова. «Метта». Версія – присвята. «Метта» – частина тріади для скрипки, вібрафону і струнних «Messages for onesimpleman», написаної Вікторією Польовою в 2009 році. «Метта» має числені транскрипції і деколи звучить в концертах як окремий твір. Друга частина циклу – знаменитий «Теплий вітер», є своєрідною «візитівкою» композиторки і теж нерідко

виконується окремо. Завершує цикл «Колискова для того хто спить».

«Метта» (в перекладі з палі – «любляча доброта») – це одна з параміт буддизму тхеравади, засіб досягнення вищих станів. В тибетській буддистській традиції з меттою пов'язана техніка тон-глен, сенсом якої є під час вдиху – прийняття страждання, а з видихом – надсилання безумовної любові і щастя. Сила цього твору, зокрема, в його оригінальному тембровому звучанні. Але, його смислове зерно настільки концентроване, легке і прозоре, що це дозволило замислитись про можливість створення субтильної версії для лише двох інструментів. Оскільки, зародився цей твір в серці Вікторії голосом лютні, у дуєту М. Которович – В. Індик виник реальний шанс появи «діаманта» в їхній програмі VoGoDag, що була присвячена світлій пам'яті Богодара Которовича. Поєднання скрипки із гітарою було обрано свідомо, адже, саме звучання цих інструментів разом переносить уяву в часи надзвичайної популярності знаменитого дуєту Которович – Полухін. Версія – присвята була створена Вікторією Польовою в липні 2020 року і виконана на концерті в Національній філармонії України 20 вересня 2020 та Дзеркальній залі Львівської національної опери 10 липня 2021 року. Водночас, створено відео-версію твору.

К. Стеценко «Шалені коломийки». Як пояснює Кирило Стеценко, «Шалені коломийки» у вигляді частини його композиції на тему закарпатської коломийки «Марійка» були створені для його рок-гурту «Еней» на початку 70-х, якраз в той час, коли він почав займатися у Богодара Антоновича. Початково ця частина була створена для складу: дві скрипки, бас-гітара, ударна установка. Одне із перших виконань цього твору відбулося у великій залі київської консерваторії у 1972 році. Лише у 1998 році ця частина з пісні була перетворена в інтродукцію для скрипки соло, що передувала творові рок-гурту «Брати Блюзу» під назвою «Автентичне Життя». «Вперше, в такій формі я виконав його на головній сцені великого міжнародного фестивалю в Будапешті “Пепсі Сітет”. Тоді, перед нами виступали “GREEN DAY” (USA) а після нас – “RAMMSTEIN”. Потім я виконував його на початку 2000-х років для Президента Клінтона на

Михайлівський площі в концерті на його честь. Після того зрозумів, що можу грати цю музику, як окремий твір “Шалені коломийки” на акустичній скрипці або з електронними ефектами та звукопідсиленням», розповідає автор.

«Присвята вчителю» виникла у Кирила Стеценка спонтанно. Під час проведення в жовтні 2021 року I Міжнародного фестивалю-конкурсу ім. Богодара Которовича «MAESTRO-Fest» Кирило виконав прохання Богдани Півненко та створив партитуру, яку передав їй на сцені філармонії для вільного концертного використання педагогами і студентами кафедри скрипки з присвятою Б. А. Которовичу – засновнику модерної професійної скрипкової школи України.

Література:

1. Кревецький І. Українська мемуаристика, її стан і значення. Кам'янець-Подільський: Стрілець, 1919.
2. Кревецький І., Назарук О. Як писати мемуари. *Пояснення і практичні вказівки*. Відень: Видання Уряду преси й пропаганди Західної УНР, 1921.
3. Любовець Н. Вивчення мемуарів як історичного та біографічного джерела: до історіографії проблеми. *Українська біографістика: зб. наук. праць*. 2010. Вип. 7. С. 74–75.
4. Мельник А. Тенденції жанрово-стильової динаміки української скрипкової мініатюри другої половини ХХ – початку ХХІ століть: автореф. дис. ... канд. мистецтвозн.: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво». Харків, 2013. 19 с.
5. У Києві розпочинається Перший всеукраїнський конкурс скрипалів імені Богодара Которовича. *Music-review Ukraine*. 21 квітня. Субота. 2018. Upl: <http://www.m-r.co.ua/mr/mr.nsf/0/B70FBB5505212376C225827600722A5B?OpenDocument>